

*В. О. Васильєв,
аспірант, Донецький національний університет*

КОНЦЕПЦІЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

V. Vasyliiev,
the post-graduate student of of department of Economic theory of Donetsk national university

THE CONCEPT OF STATE REGULATION OF INVESTMENT ACTIVITY IN UKRAINE

У статті досліджено діалектику взаємодії системи державного регулювання економіки та інвестиційних процесів, запропоновано концепцію державного регулювання інвестиційної діяльності в Україні в сучасних умовах розвитку економіки.

The article investigates the dialectic interaction of state regulation of the economy and investment processes, proposed the concept of state regulation of investment activity in Ukraine in the current conditions of the economy.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційні процеси, державне регулювання інвестиційних процесів, концепція державного регулювання інвестиційних процесів.

Key words: investments, investment processes, state regulation of investment process, the concept of state regulation of investment processes.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Надання державою пріоритетів розвитку експортно-орієнтованим галузям призвело до деградації вітчизняної економіки та не сприяло модернізації промислового виробництва та наукомістких галузей. На розвиток інвестиційної діяльності в Україні значно вплинула фінансово-економічна криза 2008—2009 рр. (скорочення капітальних інвестицій у 2009 році на 41,5% у порівнянні із 2008 роком), наслідки якої призвели до виникнення проблем розвитку інвестиційних процесів сьогодні, а саме: відсутність пріоритетів розвитку для базових галузей вітчизняної економіки; відсутність ефективної системи правових інструментів регулювання інвестиційних процесів; недосконалість законодавчої бази з інвестиційної діяльності. Наявність вищезазначених проблем визначили тенденції розвитку інвестиційних процесів у після кризовий період: повільне відновлення інвестиційної активності, превалювання фінансово-посередницьких секторів економіки в загальній структурі інвестування за сферами економіки, зниження рівня технологічної структури інвестування виробництва, низькі темпи та нераціональна структура залучення іноземного інвестування.

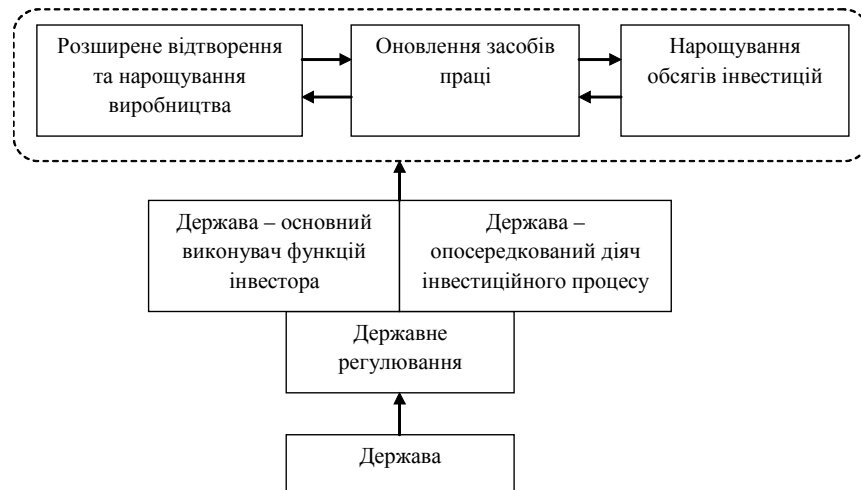
Вищезазначені проблеми та тенденції в сфері інвестиційної діяльності не можуть бути вирішені та врегульовані автоматично. Такі процеси мають бути врегульовані вищим суб'єктом інвестиційної діяльності, яким є держава в особі уповноважених осіб.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженню питання державного регулювання інвестиційних процесів приділено увагу в роботах таких вчених-економістів: Загорський В., Захарін С., Крейдич І., Кузнєцова А., Лачин Візир огли Абишли — розглядають основні інструменти державного регулювання інвестиційної діяльності; Кушлина В., Лашко О., Лесечко М., Пересада А., Прокопенко І., Чемсрис А., Чемсрис О. — досліджують аспекти формування та функціонування державної інвестиційної політики.

НЕВИРІШЕНА ЧАСТИНА ПРОБЛЕМИ

Серед великої кількості робіт із досліджуваної проблеми невирішеним залишається питання державного регулювання інвестиційної діяльності в сучасних умовах розвитку економіки.

Рис. 1. Державне регулювання та інвестиційний процес: діалектика та система взаємодії

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є розробка та обґрунтування концепції державного регулювання інвестиційної діяльності в Україні в сучасних умовах розвитку економіки.

ВИКЛАДЕННЯ ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Незалежно від моделі функціонування економіки, діалектика та система взаємодії системи державного регулювання та інвестиційних процесів може бути представлена наступним чином (рис. 1). Розширене відтворення та нарощування виробництва неможливе без оновлення засобів праці та нарощування темпів інвестицій в усіх сферах економічної діяльності.

При цьому держава постійно здійснює регулювання та координування інвестиційної діяльності: або шляхом виконання основних функцій інвестора (в частині забезпечення фінансовими матеріально-технічними ресурсами, їх цінового використання, координації діяльності, розподіл та подальше використання доходів від інвестицій), або опосередкованим впливом (забезпечується економічними засобами, макроекономічними регуляторами (податками, кредитними ставками, амортизаційними відрахуваннями, а також певними обмеженнями та навіть субсидіями)).

Наявна законодавча база щодо інвестиційної діяльності характеризується нестабільністю, розгалуженістю та великою кількістю нормативно-правових актів, що негативно впливає на ефективність регулювання інвестиційних процесів та потребує подальшого вдосконалення. Дані проблеми в системі інвестиційного законодавства зумовлюють виникнення проблем в інвестиційній сфері: недостатність фінансових ресурсів та незначні можливості до їх залучення; помилкові пріоритети інвестування (вкладання коштів тільки в певні види економічної діяльності (торгівля, фінанси, послуги)); відсутність приватних інвесторів; відсутність стимулів до інвестування в інноваційну діяльність, що може приносити надприбутки.

Також виникнення вищезазначених проблем зумовлено відсутністю комплексної системи державного управління інвестиційною діяльністю, зокрема, системи ефективних інструментів державного регулювання інвестиційних процесів відповідно факторам інвестиційного середовища.

Держава реалізує свої функції з регулювання інвестиційної діяльності через державні установи, що формують організаційну структуру управління інвестиційної сферою, якій характерні високий ступінь бюрократичності та складність. Із часів становлення незалежності України організаційна структура регулювання та управління інвестиційної сферою включає 27 установ, що виконували свої функції продовж різного часу.

Аналіз наявної організаційної структури з управління та регулювання інвестиційної сфери свідчить про відсутність єдиного органу, що відповідає за координацію, моніторинг та управління інвестиційною діяльністю в Україні. Така ситуація дестабілізує систему державного регулювання інвестиційної сфери та потребує розробки механізму державного регулювання інвестиційної діяльності в Україні із урахуванням сучасних особливостей розвитку інвестиційних процесів та економіки країни та світу.

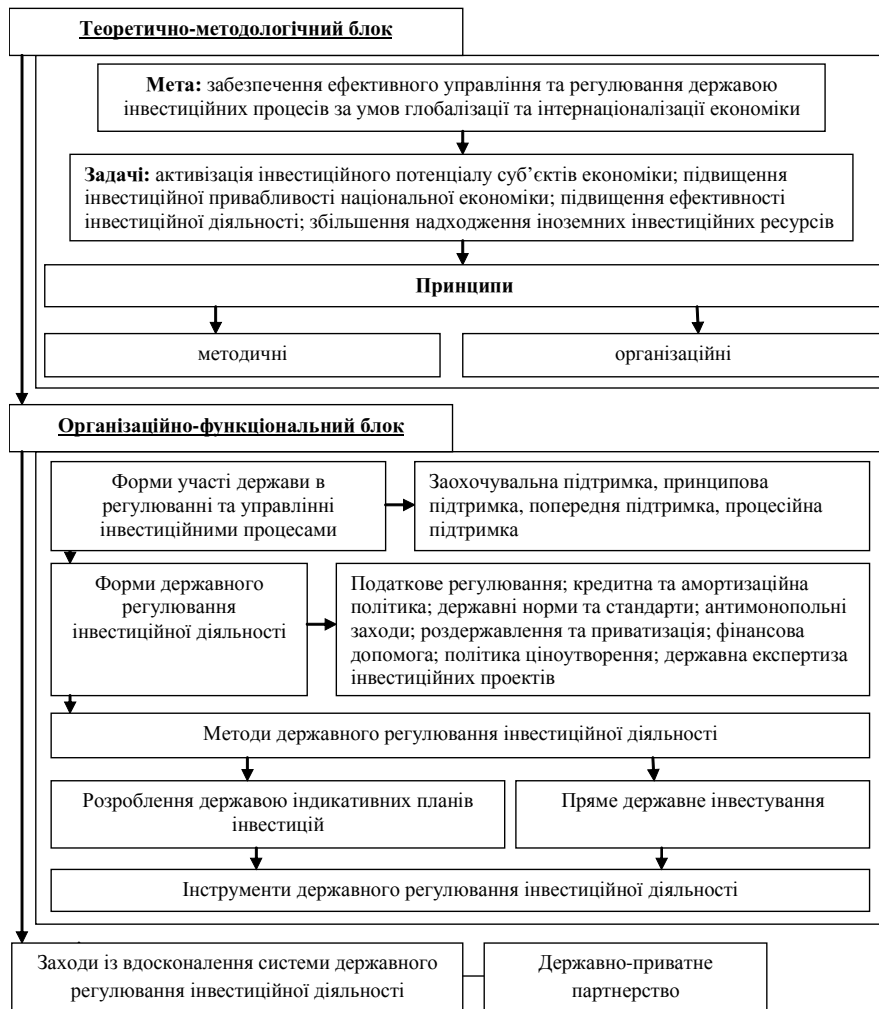
Із урахуванням вищезазначеного, концепція державного регулювання інвестиційної діяльності в Україні в сучасних умовах розвитку економіки матиме наступний вигляд (рис. 2).

Метою концепції державного регулювання інвестиційної діяльності в Україні в сучасних умовах розвитку економіки є забезпечення ефективного управління та регулювання державою інвестиційних процесів за умов глобалізації та інтернаціоналізації економіки.

Концепція передбачає вирішення наступних задач, а саме: активізація інвестиційного потенціалу суб'єктів економіки; підвищення інвестиційної привабливості національної економіки; підвищення ефективності інвестиційної діяльності; збільшення надходження іноземних інвестиційних ресурсів.

Концепція державного регулювання інвестиційної діяльності в Україні в сучасних умовах розвитку економіки заснована на реалізації методичних та організаційних принципів.

До методичних принципів відносяться: реалізація механізмів активізації інвестиційних процесів в економіці із урахуванням стратегії економічного розвитку держави; розвиток інвестиційної діяльності відбувається відповідно до стратегічних напрямів розвитку галузей економіки країни; здійснення державою підтримки інвестиційних програм, що підтверджують свою ефек-

Рис. 2. Концепція державного регулювання інвестиційної діяльності в Україні в сучасних умовах розвитку економіки

тивність; наукове обґрунтування, прогнозування та моніторинг механізмів державного регулювання інвестиційних процесів.

Серед організаційних принципів виділено наступні: забезпечення достатності інвестицій (наявність обсягу інвестицій, що дозволить здійснити перехід до сталого економічного розвитку); законодавче забезпечення інвестиційної діяльності (задля здійснення контролю державою за цільовим використанням державних інвестицій, здійснення структурної перебудови економіки за рахунок фінансування державою); збільшення обсягів вкладення власних коштів суб'єктів господарювання в інвестиційні програми (забезпечення активізації інвестиційного потенціалу суб'єктів господарювання); розширення змішаного фінансування інвестиційних програм; створення рівних умов для вкладання коштів всім інвесторам; запровадження персональної відповідальності органів влади за дії в інвестиційній сфері економіки.

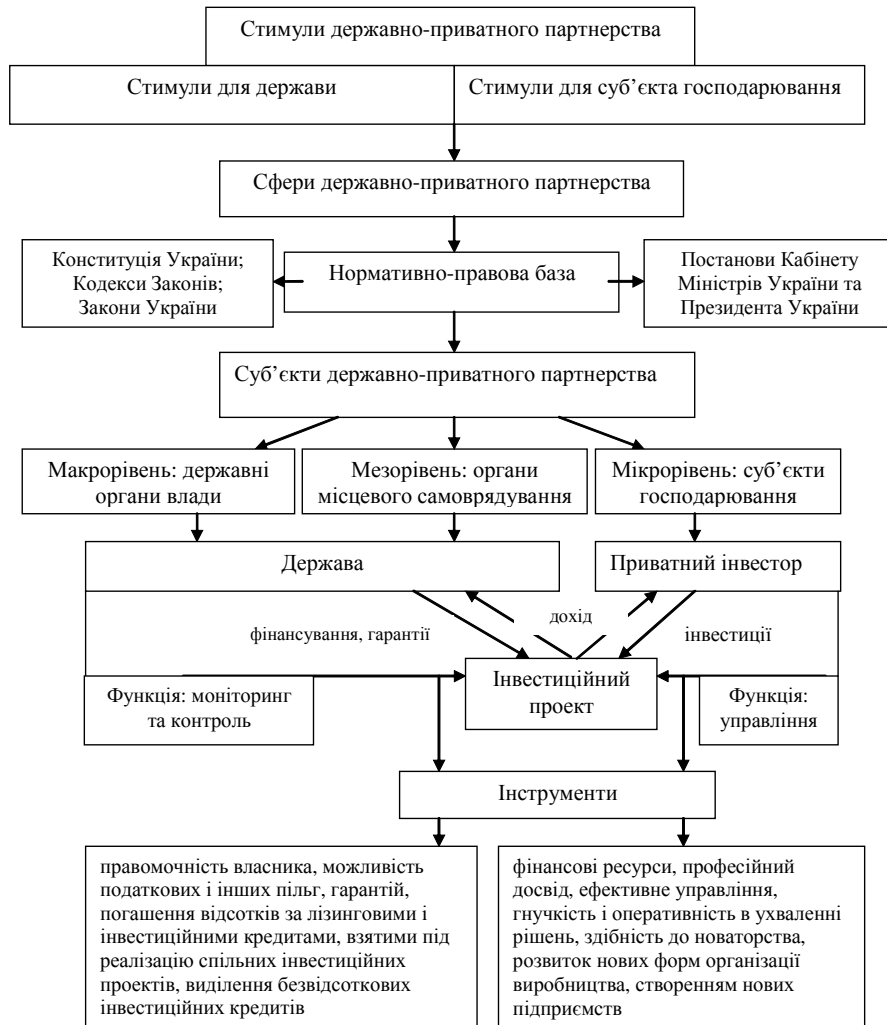
Визначення мети, встановлення основних задач та принципів входить у теоретично-методологічний блок концепції державного регулювання інвестиційної діяльності в Україні в сучасних умовах розвитку економіки.

Організаційно-функціональний блок концепції державного регулювання інвестиційної діяльності в Україні в сучасних умовах розвитку економіки являє собою сукупність форм участі держави в регулюванні та уп-

равлінні інвестиційними процесами, форм державного регулювання інвестиційною діяльністю та методами і інструментами державного регулювання інвестиційної діяльності.

Форми участі держави в регулюванні та управлінні інвестиційними процесами представлені: заохочувальною підтримкою, що є комплексом заходів держави, спрямованих на доведення до потенційного інвестора інформації про інвестиційні можливості суб'єктів інвестиційної діяльності та його конкурентні переваги; принциповою підтримкою, що є заходом держави щодо інвесторів, які прийняли рішення про інвестування в певний інвестиційний проект та потребують підтвердження про згоду інвестування з боку держави; попередньою підтримкою, що застосовується до інвестора державою на початковій стадії інвестиційного проекту та передбачає надання консультаційної та інформаційної підтримки; процесійною підтримкою, що забезпечує успішну реалізацію інвестиційного проекту.

До форм державного регулювання інвестиційною діяльністю віднесені: податкове регулювання інвестиційної діяльності; проведення кредитної та амортизаційної політики; визначення пріоритетних сфер та об'єктів інвестування; надання фінансової допомоги інвесторам; державні норми та стандарти; антимонопольні заходи; роздержавлення та приватизація; регулювання участі

Рис. 3. Концепційна система функціонування та реалізації державно-приватного партнерства

інвесторів в приватизації; фінансова допомога; регулювання форм та умов фінансового інвестування; політика ціноутворення; державна експертиза інвестиційних проектів; забезпечення захисту інвестицій.

Серед методів державного регулювання інвестиційної діяльності виділено розроблення державою індикативних планів інвестицій та пряме державне інвестування. Перший метод передбачає орієнтацію суб'єктів господарювання на вибір найбільш ефективних проектів для інвестування, другий — проведення державними органами влади заходів податкової, бюджетної політики, що орієнтовані на активізацію інвестиційного потенціалу.

Метод розроблення державою індикативних планів передбачає застосування наступних інструментів: встановлення міжгалузевго балансу розробки та здійснення інвестиційних проектів, встановлення балансу основного капіталу та балансу капітальних вкладів.

Метод прямого державного інвестування реалізує наступні інструменти: участь держави в інвестиційних проектах соціального спрямування та проектах, стратегічно важливих для економіки країни, стимулювання інвестиційної активності приватного сектору економіки та домогосподарств, створення сприятливих умов для інвестування домогосподарствами.

Відповідно до теоретично-методологічного та організаційно-функціонального блоків концепції розробляються загальні та специфічні напрями із вдосконалення державного регулювання інвестиційної діяльності. Серед загальних: сприяння вдосконаленню інструментів, методів та механізмів державного регулювання та розвитку інвестиційного потенціалу суб'єктів інвестиційної діяльності; визначення пріоритетних напрямків державного інвестування задля підвищення ефективності здійснення державних капіталовкладень; удосконалення загального та специфічного інвестиційного законодавства з метою поліпшення інвестиційного клімату.

Серед специфічних заходів із вдосконалення системи державного регулювання інвестиційної діяльності детальніше слід розглянути розвиток системи державно-приватного партнерства.

Багато країн мають досвід запровадження та функціонування державно-приватного партнерства. В практиці країн Європейського союзу існує безліч прикладів ефективної взаємодії державного і приватного секторів у процесі реалізації соціально-економічних завдань. Спочатку європейське державно-приватне партнерство базувалося на концесійних договорах, згідно з якими користувач був покупцем послуги, а приватний сектор — її постачальником.

Пріоритетними напрямками розвитку державно-приватного партнерства в різних країнах світу є: у Великобританії — школи, лікарні, тюрми, оборонні об'єкти і автомобільні дороги; у Франції — спорудження автомагістралей та на водопостачання; у Італії — лікарні, транспорт, житлово-комунальна галузь; у Канаді — енергетика, транспорт, захист навколишнього середовища, водні ресурси, водопостачання та водовідведення, рекреаційні об'єкти, інформаційні технології, охорона здоров'я, освіта; у Греції — транспортні галузі, зокрема (автомобільні дороги та аеропорти); у Ірландії — автомобільні дороги та міські транспортні системи; у Австралії — транспорт і системи життєзабезпечення міст; у Нідерландах — громадський житловий сектор та системи життєзабезпечення міст; у Іспанії — галузі платних автомобільних доріг та системи життєзабезпечення міст; у США переважно виконують проекти ДПП, які об'єднують природоохоронну діяльність, життєзабезпечення сільських населених пунктів.

Тобто, найпоширенішими об'єктами державно-приватного партнерства в світовій практиці є: житлово-комунальна сфера, сфера телекомунікацій, будівництво та утримання автошляхів, енергозбереження, будівлі бюджетного сектору економіки.

Вивчення зарубіжного досвіду державно-приватного партнерства дає змогу констатувати певні його характерні риси: стратегічна форма взаємодії; держава зберігає за собою володіння стратегічними галузями та об'єктами із одночасним управлінням інфраструктурою приватними партнерами; при визначенні приватних партнерів держава застосовує відкриті та прозорі механізми; надання якісних і більш дешевих послуг суспільству є результатом ефективної взаємодії держави та приватного інвестора.

В Україні механізми державно-приватного партнерства знаходяться на стадії становлення та вирішення багатьох проблем функціонування:

- неефективне управління майном держави приватним партнером;
- відсутність досвіду функціонування механізмів державно-приватного партнерства;
- недосконалість нормативно-правової бази;
- відсутність інституційної інфраструктури державно-приватного партнерства;
- невпевненість приватних партнерів щодо виконання державою своїх фінансових зобов'язань у довгострокових проектах;
- відсутність у Бюджетному кодексі можливості гарантування компенсації збитків приватного партнера;
- відсутність гарантій виконання фінансових зобов'язань з боку держави щодо проектів державно-приватного партнерства на весь термін їх реалізації;
- відсутність податкових і митних пільг для реалізації проектів державно-приватного партнерства, що знижує їхню привабливість для приватних партнерів;
- відсутність впевненості приватного партнера у можливості рівноправного з державою захисту своїх інтересів у системі правосуддя;
- відсутність гарантії отримання приватним партнером від органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування дозвільних документів та погод-

жень, необхідних для виконання умов договору;

— наявність високого рівня корупції в органах влади, що призводить до подорожчання проектів ДПП для приватного партнера.

Перелік вищезазначених проблем не є повним, тому потребує негайного вирішення задля розвитку та функціонування державно-приватного партнерства в Україні. Задля цього слід систематизувати систему функціонування та реалізації державно-приватного партнерства (рис. 3).

Законодавчу базу розвитку державно-приватного партнерства становлять: Конституція України, Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України, Закони України (Закон України "Про угоди про розподіл продукції" від 14.09.1999р. № 1039-XIV [1], який регулює відносини, що виникають у процесі укладення, виконання та припинення дії угод про розподіл продукції щодо пошуку, розвідки та видобування корисних копалин у межах території України, її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони; Закон України "Про концесії" від 16.07.1999р., який діє в редакції від 08.07.2011р. [2], визначає поняття та правові засади регулювання відносин концесії державного та комунального майна з метою підвищення ефективності його використання і забезпечення потреб громадян України у товарах (роботах, послугах); Закон України "Про концесії на будівництво і експлуатацію автомобільних доріг" від 14.12.1999р., який діє в редакції від 15.01.2009р. № 891-VI [3], визначає особливості будівництва та/або експлуатації автомобільних доріг загального користування на умовах концесії; Закон України "Про особливості передачі в оренду чи концесію об'єктів централізованого водо-, тепlopостачання і водовідведення, що перебувають у комунальній власності" від 21.10.2010р. № 2624-VI [4], яким передбачено спрощений порядок передачі в оренду чи концесію зазначених об'єктів, встановлення умов захисту капіталовкладень приватного інвестора).

Крім законів, окремі питання розвитку державно-приватного партнерства регулюються постановами та розпорядженнями Кабінету Міністрів України, положеннями та наказами центральних органів виконавчої влади, рішеннями місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.

У рамках визначених сфер діяльності державно-приватного партнерства із урахуванням чинного законодавства з регулювання державно-приватного партнерства взаємодіють суб'єкти державно-приватного партнерства: на макрорівні — державні органи влади, на мезорівні — місцеві органи самоврядування та на макрорівні — суб'єкти господарювання. Загалом система взаємозв'язків у механізмі державно-приватного партнерства представлена державою (що забезпечує фінансування та надання певних гарантій) та приватними інвесторами (що здійснюють інвестування власних коштів), що реалізують свої функції в процесі роботи із інвестиційним проектом, від якого отримують дохід. Кожен із суб'єктів державно-приватного партнерства в своєму розпорядженні при роботі із інвестиційним проектом використовує певні інструменти: держава — правомочність власника, можливість податкових і інших пільг, гарантій, погашення відсотків

за лізинговими і інвестиційними кредитами, взятими під реалізацію спільних інвестиційних проектів, виділення безвідсоткових інвестиційних кредитів; приватний інвестор — фінансові ресурси, професійний досвід, ефективне управління, гнучкість і оперативність в ухваленні рішень, здібність до новаторства, розвиток нових форм організації виробництва, створенням нових підприємств.

Для того, щоб механізм державно-приватного партнерства працював ефективно та організовано необхідно здійснювати цілеспрямовану державну політику його розвитку, що має бути спрямована на формування сприятливого економічного та управлінського середовища для розроблення й реалізації проектів державно-приватного партнерства. Слід забезпечити удосконалення нормативно-правових та організаційно-економічних засад регулювання державно-приватного партнерства; удосконалення інституційного забезпечення розвитку державно-приватного партнерства; підвищення гарантій захисту інтересів державних та приватних партнерів державно-приватного партнерства у процесі розроблення, затвердження та реалізації проектів. Формування заходів покращення інвестиційного клімату, податкового та регуляторного середовища; проведення щорічного моніторингу ефективності реалізації проектів державно-приватного партнерства; визначення повноважень органів влади, які залучаються на всіх етапах підготовки та реалізації проектів державно-приватного партнерства на державному, регіональному і місцевому рівнях; можливість державному партнеру надавати пільги приватному партнеру; визначення видів підтримки проектів державно-приватного партнерства органами державної влади або місцевого самоврядування; створення Центрального органу виконавчої влади із регулювання та управління механізмів державно-приватного партнерства.

Серед інших заходів із вдосконалення системи державного регулювання інвестиційної діяльності: удосконалення механізмів та інструментів державної політики з розширення інвестиційного потенціалу та активізації інвестиційної діяльності; визначення переліку інвестиційних пріоритетів для уникнення розповсюдження інвестиційних ресурсів; поліпшення інвестиційного клімату шляхом удосконалення інвестиційного законодавства; підвищення рівня захисту інтересів приватних інвесторів; посилення заходів боротьби з корупцією у сфері інвестиційної діяльності; формування механізмів пільгового кредитування інвестиційних проектів; розвиток схем пріоритетного фінансування інвестиційних проектів за участю центрального банку; удосконалення фіскального стимулювання інвестиційної діяльності; створення сприятливих умов для розвитку високотехнологічних виробництв; здійснення аналізу ефективності застосування спеціальних режимів стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності; запровадити прозорий механізм оцінки інвестиційних проектів; забезпечити державне гарантування залучення інвестицій у високотехнологічні галузі економіки, енергоефективні та енергозберігаючі технології; створення сучасної системи державних гарантій захисту іноземних інвестицій;

посилення заходів із боротьби з корупцією в органах державної влади, що надають послуги.

ВИСНОВКИ

Реалізація концепції державного регулювання інвестиційної діяльності в Україні в сучасних умовах розвитку економіки дозволить: забезпечити активізацію інвестиційного потенціалу суб'єктів економіки шляхом нагромадження заощаджень населення, що поступово набуватимуть статусу основного джерела інвестицій та ефективного застосування механізмів державно-приватного партнерства; підвищити інвестиційну привабливість національної економіки шляхом відновлення ставлення до амортизації як реноваційного ресурсу і фінансового джерела капіталовкладень; підвищити ефективність інвестиційної діяльності методами фіскальної політики інвестиційних нагромаджень за рахунок капіталізації прибутків усіх видів суб'єктів господарської діяльності та цілеспрямованого використання коштів від приватизації державного майна; збільшити надходження іноземних інвестиційних ресурсів; забезпечити стабільність правової бази та системи податків.

Література:

1. Закон України "Про угоди про розподіл продукції" № 1039-XIV від 14.09.1999р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1039-14>
2. Закон України "Про концесії" № 997-XIV від 16.07.1999 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/997-14>
3. Закон України "Про концесії на будівництво і експлуатацію автомобільних доріг" № 1286-XIV від 14.12.1999р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1286-14>
4. Закон України "Про особливості передачі в оренду чи концесію об'єктів централізованого водо-, теплопостачання і водовідведення, що перебувають у комунальній власності" № 2624-VI від 21.10.2010 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2624-17>

References:

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (1999), The Law of Ukraine "On Production Sharing Agreements", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1039-14> (Accessed 14 September 1999).
2. The Verkhovna Rada of Ukraine (1999), The Law of Ukraine "On Concessions", available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/997-14> (Accessed 16 July 1999).
3. The Verkhovna Rada of Ukraine (1999), The Law of Ukraine "On Concessions for Building and Operation of Motor Roads", available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1286-14> (Accessed 15 January 1999).
4. The Verkhovna Rada of Ukraine (2010), The Law of Ukraine "On peculiarities of lease or concession obyektiv centralized water — heat supply and sanitation that are in communal ownership", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2624-17> (Accessed 21 October 2010).

Стаття надійшла до редакції 01.04.2014 р.